

М.П. Драгоманова. Серія 22. — К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. Спецвипуск. — С. 34 — 39.

15. Голыгин Е.Н. Когнитивный подход к анализу практики политической элиты: идейные истоки и основные принципы / Е. Н. Голыгин // Вестник МГУ. — 2007. — № 6. — С. 89 — 96. — (Сер.12. – Политические науки).

16. Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування: зб. матеріалів міжнарод.наук.-практ.конф.(12 грудня 2012 р., м. Київ) / упоряд. В.М. Яблонський, О.А. Корнієвський, П.Ф. Вознюк. — К. : НІСД, 2013. — 504 с.

Ханстантинов В. А. Свобода как проблема отечественной политической элиты

Проанализирован феномен свободы. Определены причины, усложняющие овладение ею политической элитой Украины в современных условиях. Предложены пути выхода из этой ситуации.

Ключевые слова: свобода, политическая элита, ментальность, политический миф, гражданское общество, демократизация.

Khanstantynov V. Freedom as a problem for Ukrainian political elite

The paper analyzes the phenomenon of freedom. The author defines the main causes, which complicate mastering it by political elite of Ukraine in modern conditions. The ways out of this situation are proposed.

Keywords: freedom, the political elite, mentality, political myth, civil society, democratization.

УДК 323.15

Семко Вадим Леонідович,

кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук
Київського національного університету будівництва і архітектури

**КОРІННІ НАРОДИ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ У КОНТЕКСТІ
ЕТНОПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ**

Висвітлюються причини появи, механізми розвитку та семантичного наповнення поняття «корінні народи». Аналізується спектр теоретичних підходів до визначення цього поняття. Особлива увага приділяється проблемам та суперечностям застосування терміну «корінні народи» у практичній етнополітиці.

Ключові слова: корінні народи, статус, етнос, територія, населення, етнополітичні процеси.

Найбільш суперечливою категорією сучасної етнополітики, яка, утім зазначена у конституції України є так звані **корінні народи**. Найголовніша складність у визначенні цього поняття полягає у тому, що навіть розробники міжнародних документів стосовно прав «корінних народів» змушені визнати, що й досі не існує офіційного або загальноприйнятого визначення цього терміну [1, с. 86.]. Проблема виокремлення «корінних народів» з'явилась наприкінці ХІХ ст. на тлі руйнування колоніальних систем. Від тоді було багато спроб сформулювати критерії відповідності поняттю «корінний народ» у міждержавних документах розроблених під егідою Ліги Націй та ООН. Проте основним мотивом визначення народу як «корінного» стало його, як правило негативне колоніальне минуле, знаходження на нижніх щаблях розвитку та неспроможність самостійно інтегруватись у сучасний світ. Такий підхід, щодо визначення терміну «корінний народ» офіційно

зафіксований у Конвенції № 107 Міжнародної Організації Праці (МОП) 1957 р. про захист та інтеграцію корінного та іншого населення, яке веде племінний або напівплеменний спосіб життя в незалежних державах, став традиційним. У відповідності до нього корінними народами зазвичай вважають ті, які протягом останніх 500 років постраждали від колоніалізму, і яких зазвичай називають аборигенами [1, с. 86-87]. Власне «постколоніальному» визначенню поняття «корінний народ», за висновкам І. Кураса відповідають індіанці Північної та Південної Америки, народи приполярного регіону, аборигени Австралії та Нової Зеландії, кочові та напівосілі групи країн Азії та Африки, ізолювані народи ряду високогірних районів світу. Проте одностайності у сприйнятті цих критеріїв нема. В Азії термін «корінне населення» застосовується здебільшого до родових та напівродових спільнот, які опинилися під загрозою «внутрішньої колонізації». В Африці до корінних відносять народи, які зустрілися з небезпекою втрати традиційних методів ведення господарства або стали біженцями. У Європі меншини – баски, каталонці, роми (цигани) не розглядаються як корінні народи. У СНД до корінних народів відносять мали народи півночі [1, с. 87-88].

У 1989 р. Конвенція № 107 МОП була переглянута і істотно уточнена. Нині вона має назву Конвенція № 169 щодо корінних і племінних народів в незалежних країнах. В ній як корінні визначаються народи «соціальні, культурні та економічні умови яких регулюються повністю, або частково їхніми власними звичаями або традиціями, або спеціальним законодавством». Додатковою ознакою корінних народів, крім їхньої відмінності та самотності, вважається походження від предків, які населяли дану територію «в період її завоювання або колонізації, або встановлення існуючих зараз державних кордонів». При цьому особливо наголошується на принципі самоідентифікації, тобто бажанні того чи іншого народу набути статусу корінного [1, с. 88].

Результатом багатолітньої роботи Комісії ООН з прав людини став створений при ній Підкомісії по запобіганню дискримінації і захисту меншин у якій з 1981 р. функціонує Робоча група з проблем корінних народів. Критерії, що створюють підстави для надання статусу «корінного народу» за висновками цих установ виглядають наступним чином: 1) проживання на землі предків або принаймні на частині цих земель; 2) спільне походження від мешканців, які споконвіку населяли ці землі; 3) спільна культура в цілому або в деяких її культурних виявах (релігія, племінний спосіб життя, належність до певної спільноти корінного населення, одяг, засоби хазяйнування, стиль життя тощо); 4) мова (використання власної мови як єдиної мови, рідної мови, мови, яка застосовується для спілкування у родинних стосунках, або як основна, переважна, звична, загальна або звичайна); 5) проживання у певних регіонах країни або у певних регіонах світу; інші суттєві умови [2, с. 94]. На підставі цих критеріїв Робоча група виробила визначення відповідно з яким «корінне населення – це корінні общини, народності і нації, які зберігають історичну наступність з суспільствами, що існували до вторгнення завойовників і введення колоніальної системи і розвивалися на своїх власних територіях і які вважають себе відмінними від інших верств суспільства, що переважають нинішній час на цих територіях або їх частині. Вони становлять є домінуючими, і хочуть зберегти, розвивати і передати майбутнім поколінням територію своїх предків і свою етнічну самотність як основу для продовження свого існування як народу згідно зі своїми власними культурними особливостями, соціальними інститутами і правовими системами» [1, с. 89].

Утім, не дивлячись на закріплення у офіційних документах, власне теоретичний зміст поняття «корінний народ» піддається критиці з боку низки науковців.

І.Понкін вказує на величезний синонімічний ряд, що міститься у понятті «корінний народ». За різних обставин цим терміном позначають такі статистико-демографічні, етнографічні та етнополітичні реалії, як:

- споконвічне населення (споконвічний житель);
- народи, що споконвічно населяють територію країни (регіону);

- автохтонні народи;
- автохтонне населення;
- автохтони (місцеві жителі);
- місцеве населення;
- основні народи регіону;
- історично представлені народи;
- народи, історично представлені в країні (на території країни, в регіоні);
- народи, що історично населяють (проживають, мешкають) в країні (в регіоні);
- основне населення (мешканці, жителі) країни (регіону);
- постійне населення (мешканці, жителі) країни (регіону) [3].

С.Соколовський у своїх роздумах над статтею А.Аппадурі «Ставлячи ієрархію на місце» констатує «очевидне розходження між наукою і здоровим глуздом у трактовці поняття «корінний» щодо народів». Зв'язок між «народом» та «місцем» на якому він проживає він вважає «міфологізованим та містифікованим». Коріння цієї міфологізації знаходяться в ідеології європейського просвітництва та технологічної революції, які перетворили селянські суспільства Європи в урбанізовані технократії. Звідсіля, «корінні народи», це, на думку С.Соколовського результат рефлексій європейських інтелектуалів який «відбиває ностальгію відірваних від землі селян викинутих в міста» і є «простою проекцією туги за світами дитинства і минулого (свого і колективного) різноманітних «переміщених осіб» [4, с. 7]. Інший довід С.Соколовського щодо наукової неспроможності категорії «корінні народи» полягає у суб'єктивності сприйняття народу як «корінного» по відношенню до території на якій він проживає. «Корінні народи», – пише він, – це образ, який склався в уяві першопрохідників та завойовників для яких власні експедиції створювали особливу перспективу сприйняття населення територій що підкорюються як корінного для цих територій. Оскільки мандри неминуче пов'язані зі зміною місць, а тими, хто переміщувався у цій перспективі були самі мандрівники, то населення цього калейдоскопу місць незалежно від його здатності до самосійного переміщення (кочівлі, переселення) бачилось як таке, що мешкає у даній місцевості, прив'язане до неї. Таким чином метонімічне заморожування може бути не лише пов'язано з ідеєю обмеженості культурних одиниць але й фіксувати точку зору, або горизонт підкорювача, що пересувається у просторі» [4, с. 7-8].

С.Соколовський формулює такі моделі трактування поняття «корінний народ». В моделі Старого Світу «корінний» – це передусім той, хто веде особливий спосіб життя, що ґрунтується на відмові від інтеграції у сучасну глобальну урбаністичну цивілізацію. Корінне населення зберігає особливий спосіб життя, заснований на екстенсивному, натуральному господарстві привласнення, а не на ринкових та монетарних механізмах. Друга модель визначення статусу корінних народів пов'язана не з способом життя а з хронологією заселення територій, і містить у собі два підходи. Перший, пов'язаний з терміном «аборігенність», має на увазі людей, які проживали на певній території «від початку світу», а решта народів, що прийшли на цю землю уже застали їх там. Власне «автохтони» – це грецький термін, що означає «народжений від землі». Зрозуміло, що таке уявлення народу про себе може існувати на рівні міфології, перейти до ідеології держави, наприклад Японії, або окремих політичних рухів, але воно ні як не відповідає дійсності. Другий варіант цієї моделі хронологічно відсилає не до перших людей, що з'явилися на цій території, а до населення, яке передувало колонізаторам, тобто людям, які прийшли на цю територію і почали вважати її своєю, підкорив місцеве населення. Але, майже завжди у історії мала місце зміна хвиль колонізаторів і однозначно встановити народ, який першим заселив дану територію практично неможливо [5].

Вітчизняні фахівці наголошують на проблемності практичного застосування поняття «корінний народ». І.Курас виокремлює наступні, характерні для українських етнополітичних реалій, проблемні моменти у цьому питанні: неможливість однозначного застосування

терміна «колонізація» (саме на ньому значною мірою побудовані існуючі дефініції корінного народу); історичні особливості процесу колонізації (приміром, кримські татари, що претендують на статус корінного народу, самі свого часу були колонізаторами стосовно караїмів, кримчаків та урумів); відсутність хронологічної послідовності між «вкоріненням» народу та його колонізацією, як наприклад, у випадку гагаузів; деякі народи, як, наприклад, кримські татари, на момент колонізації не належали до відсталих народів, зважаючи на наявність у них власної держави, і, навіть, після російської колонізації їх неможна вважати такими, що зупинились у своєму розвитку – соціальні і демографічні показники кримських татар постійно зростали; невизначеність у міжнародному праві щодо обов'язковості компактного проживання групи, яка домагається статусу «корінного народу» [1, с. 91-92]. Це лише окремі застереження щодо приєднання України до Міжнародних актів, що стосуються «корінних народів». У разі практичного здійснення такого кроку, проблем, на думку І. Кураса виникне значно більше, а «намагання ототожнити юридичне і історико-етнологічне застосування терміна «корінні народи» може потягнути за собою низку непорозумінь, якщо не протиріч і конфліктів» [1, с. 93]. О.Майборода також рішуче наполягає на необхідності розмежування історико-етнологічного, яке, на його думку «найчастіше є історійко-публіцистичним», і суто правового розуміння терміну «корінний народ» [2, с. 95].

На початок 2003 р. Конвенцію № 169 щодо корінних народів ратифікували 17 країн, які зобов'язалися застосовувати її положення до етносів, які затрималися у своєму розвитку порівняно з більшістю населення. Звичайно, такий підхід в етнополітичних реаліях сучасної України не має сенсу. Зазначення терміну «корінні народи» у Конституції України, за словами І. Кураса, було обумовлено «романтичними уявленнями» передусім українського етносу, а, також інших етносів, що населяють Україну, які супроводжували ейфорію від перспектив національного відродження на початку 1990-х років [1, с. 91].

В.Котигоренко у своєму проекті Закону України «Про Основи державної етнонаціональної політики» особливо наголошує на небезпеці політизації статусу «корінного народу» в Україні, оскільки «запровадження в правовий дискурс словосполучення «корінні народи» спричинить прагнення здобути статус «корінного народу» кількома етнічними спільнотами України, а це може привести до конфліктних відносин між претендентами на цей статус та між ними і державною владою» [6, с. 39]. Висловлений тоді прогноз значною мірою виправдався; статус «корінного» народу дедалі більше приваблює представників еліти певних етнічних груп України які ототожнюють етнологічні терміни «автохтонний народ» та «автохтона меншина» з юридичним терміном «корінний народ». Хоча, «автохтонними народами», на думку В.Котигоренка, можна вважати лише 4 спільноти – етнічних українців, кримських татар, караїмів та кримчаків, етногенез яких відбувався на території їх теперішнього проживання [6, с. 39-40].

З огляду на все вищезазначене В.Котигоренко схильний розглядати поняття «корінні народи» на тлі українських етнополітичних реалій як проблему, яка лише ускладнює міжетнічні відносини та відносини етнічних груп та держави. Тому у своєму проекті Закону України «Про Основи державної етнонаціональної політики» для визначення поняття «корінні народи України» в українському законодавчому полі він пропонує таке формулювання: «Групи громадян України певних національностей, почуття національного самоусвідомлення та спільності яких між собою відображають генезис цих груп на території, що є територією Української держави, в межах якої проживає більшість осіб відповідних національностей» [6, с. 21]. Ця дефініція, «уможливлює відповідну самоідентифікацію громадян з-поміж автохтонних національно самобутніх груп населення України – українців за національністю, кримських татар, караїмів та кримчаків». У той же час ідеологія і концепція цього проекту базуються на «визнанні безальтернативної рівності прав громадян, пріоритетності прав особи і громадянина при забезпеченні як індивідуальних так і групових прав та свобод». Тому індивідуальна та групова самоідентифікація осіб, які належать до корінних народів України «не тягне за собою жодних для них привілеїв або виняткових прав

– ні індивідуальних, ні групових, а також виключає перспективу ухвалення законів про особливий статус якоїсь етнічної спільноти чи спільнот» [6, с. 41]. Аналіз запропонованого В.Котигоренком визначення «корінних народів України» показує, що принциповою його рисою є наголос на таких поняттях, як «громадяни України» та «територія Української держави», які виступають у якості примату визначення «корінні народи», і легалізують його лише за умови беззастережного визнання власної пріоритетності. Термін «корінні народи» у цьому визначенні суттєво уточнюється зазначенням конкретної держави – України, – на території якої ці народи проживають. Формулювання «корінні народи України», на наш погляд покликано обмежити законодавче поле у вирішенні питань, що можуть виникнути у майбутньому навколо «корінних народів», виключно українським законодавством, що є слушним, тим більше, що вказані резолюції ООН базуються на «постколоніальному» підході у визначенні «корінних народів», а більшість країн виробляє, щодо них, свої власні критерії та норми.

Суть проблеми визначення та статусу «корінних народів» міститься у загрозливій вірогідності політизації їх етнічності. На нашу думку можна сформулювати три основних підходи до визначення, і ширше, усвідомлення поняття «корінний народ» науковцями, відповідними державними органами та власне представниками народів, що претендують на статус корінних. «Етнографічний» підхід розглядає це явище виключно з історико-етнографічних позицій, спираючись, головним чином на самобутність і унікальність певної історичної спільноти людей, її культури і способу життя у нерозривному зв'язку з оточуючим природним середовищем. «Націоналістичний» підхід проявляється тоді, коли мотиви «вкоріненості» певного етносу стають ідеологічним підґрунтям політизації його етнічності та гаслами політичних рухів націоналістичного спрямування. Нарешті, «юридичний» підхід демонструється представниками державних інститутів, а, також, певних політичних сил, які прагнуть співвіднести претензії певних етнічних груп на статус «корінних» (як правило на тлі їх наростаючої політизації) з існуючим законодавством та взагалі, тим станом речей, що історично склався у політичній та етнополітичній сфері даного суспільства. Подекуди держава може розглядати питання «корінного народу» з націоналістичних позицій у випадку, коли національно-орієнтовані політичні сили посідають владу у державі. Проте, як правило мета «юридичного» підходу до визначення корінних народів полягає саме у запобіганні зростанню націоналізму або його радикальним проявам. Прикладом такого підходу є вищенаведене визначення корінних народів України В.Котигоренка. Також, у зв'язку з цим неможна обійти увагою російський досвід теоретичних пошуків та практичного застосування поняття «корінні народи», оскільки саме націоналізм, став однією з причин розпаду СРСР, а у 1990-ті роки «парад суверенітетів», на думку деяких російських фахівців поставив на межу розпаду Російську Федерацію.

Російські науковці та представники державної влади прагнуть уникнути небажаного в російських реаліях прагнення окремих етносів здобути статус корінних. Проте вони пропонують робити це шляхом не боротьби з відповідними претензіями, а поширення статусу корінного на усе населення Російської Федерації.

І.Понкін пропонує визначати корінні народи серед усього населення країни, включаючи іммігрантів, спираючись на такі можливі критерії, або групи критеріїв: 1) ті народи, що історично проживають на території Росії і не мають власних національно-державних утворень у вигляді зарубіжних незалежних держав або частин зарубіжних федерацій; або 2) корінні жителі – громадяни Російської Федерації за народженням або ті, що стали громадянами Російської Федерації через надання громадянства не менш ніж 15 років тому (при законодавчому закріпленні даної норми вона не повинна поширюватись на прийнятих у громадянство Російської Федерації до моменту вступу відповідного закону в силу); або 3) групи критеріїв аналогічні вимогам законодавства про громадянство.

Виокремлення корінного населення певного регіону або міста серед усього населення (у тому числі іммігрантів) може спиратись на такі можливі критерії або групи критеріїв:

- 1) громадянство Російської Федерації + термін проживання у даному регіоні; або
- 2) громадянство Російської Федерації + історична представленість даного народу в конкретному регіоні (І. Понкін вважає це дуже складним і конфліктогенним варіантом); або
- 3) тільки громадянство Російської Федерації.

І.Понкін зазначає: «Нема ніяких підстав вважати російське населення корінним лише у межах історичного Московського царства, називаючи решту територій Росії такими, що були «колонізовані росіянами». Така позиція зазвичай викликана нестерпним відношенням до російського народу, але не має під собою ніяких аргументів, що її обґрунтовують». І.Понкін звертається до розділу І концепції державної національної політики Російської Федерації (затверджена указом Президента Російської Федерації від 15 червня 1996 р. № 909) де сказано: «Переважаюча більшість народів країни протягом віків склалися як етнічні спільності на території Росії, і у цьому сенсі вони є корінними народами, що відігравали історичну роль у формуванні російської державності. Завдяки об'єднуючі ролі російського народу на території Росії зберігалась унікальна єдність і багатоманітність, духовна спільність і союз різних народів».

Далі І.Понкін наводить приклади державних документів Російської Федерації у сфері внутрішніх справ та соціально-економічного розвитку, де у суто практичному ключі корінне населення розглядається як населення, що проживає у даній місцевості постійно [3].

Звичайно, такий підхід йде у розріз з примордіалістською традицією трактування етносу, проте він цілком вкладається у конструктивістську парадигму етнічного. Статус корінного народу є продуктивним лише тоді, коли він не виходить за межі культурно-етнографічної площини, але межа між нею та політизацією етнічності народу, який вважає себе корінним є дуже хиткою. Як свідчить історичний досвід, усі націоналістичні рухи так чи інакше спиралась на уявлення про «вкоріненість» певного етносу на певній території. Очевидно, що будь який дискурс про «вкоріненість» того чи іншого етносу рано чи пізно починає апелювати до попередніх історичних епох, наповнюється науковими, а подекуди псевдонауковими теоріями і міфами, які проголошуються істиною. Виникає природне питання: чи можна вважати політичні претензії на зміну існуючого стану речей достатньо правомочними, як що вони ґрунтуються на такий сумнівній теоретичній базі?

З огляду на все вищесказане можна підсумувати: єдиним конструктивним підходом до визначення корінного народу в українських етнополітичних реаліях є саме «юридичний» підхід, який поширює статус «корінного» на усе населення України на підставі факту його проживання на території України. При цьому варто взагалі відмовитись від терміну «народ», оскільки він, на відміну від таких етнополітологічних термінів як етнос, національність, етнічна група, етнічна меншина немає чіткої дефініції ані наукової, ані юридичної. Замість нього слід використовувати поняття «корінне населення України» джерелом вкоріненості якого має вважатись не етнічне походження, а об'єктивні історичні процеси, що призвели до його формування, і яке зустріло набуття Україною незалежності. Такий підхід дозволить не лише запобігти розвитку деструктивних етнополітичних процесів в Україні, а й стане ефективним важелем формування української нації.

Література:

1. Курас. І.Ф. Проблема «корінних народів» в політичному дискурсі України / І.Ф. Курас // Етнополітика: Історія і сучасність. Статті, виступи, інтерв'ю 90-х років. – К.: ПіІЕНД 1999. – 656 с. – С. 85-95.
2. Майборода О. М. Ідентифікація «корінного народу» як суб'єкта етнополітичної сфери у світлі норм міжнародного права та політичної практики зарубіжних країн / О. М. Майборода // Вісник Держкомнацміграції України. – 2002. – №7. – С. 91-97.
3. Понкин И. «О понятии «коренной народ» а так же о понятиях «коренное население» и «коренной житель» [Електронний ресурс] / И. В. Понкин // Режим доступу: http://www.ni-journal.ru/archive/2008/n4_2008/3c95b0f3/5d43cc3b/

4. Соколовский С. В. Корни и крона (мистика и метафизика в конструировании статуса коренных народов) / С. В. Соколовский // Этнографическое обозрение. 2000. № 3. – С. 3-8.

5. Соколовский С. В. Коренные народы [Электронный ресурс] / С. В. Соколовский // Режим доступа <http://postnauka.ru/faq/10578>

6. Котигоренко В. До питання по концептуальні засади етнонаціональної політики України / В. Котигоренко // Політичний менеджмент. 2006. № 4. – С. 20-43.

Семко В. Л. Коренные народы: проблема определения понятия в контексте этнополитических реалий

Освещаются причины появления, механизмы развития и семантического наполнения понятия «коренные народы». Анализируется спектр теоретических подходов к определению этого понятия. Особое внимание уделяется проблемам и противоречиям использования термина «коренные народы» в практической этнополитике.

Ключевые слова: коренные народы, статус, этнос, территория, население, этнополитические процессы.

Semko V. Indigenous people: the problem of definition in the context of ethno-political realities

Highlights the causes of, and mechanisms of semantic content the concept of «indigenous peoples». We analyze the spectrum of theoretical approaches to the definition of the term. Special attention is given to problems and contradictions of the term «indigenous peoples» in the practical ethnic policies.

Keywords: indigenous peoples, status, ethnicity, territory, population, etnopolitical processes.

УДК 321.7 (477)

Прядко Тетяна Петрівна,
аспірантка кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОПУЛІЗМУ У США ТА ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ

Розглядається історія формування популізму як суспільно-політичного руху у США та Латинській Америці у кінці XIX ст. – на початку XX ст. Досліджується розвиток популізму як масового руху найбільш незахищених верств суспільства в умовах соціально-економічної і політичної нестабільності та його вплив на проведення заходів державного регулювання економіки.

Ключові слова: популізм, популісти, пряма демократія, держава, фермерський рух, партія.

У сучасних умовах, для яких характерними є суперечливість та нестабільність, глибока соціально-економічна, політична та конституційно-правова криза, у нашому суспільстві широкого розповсюдилося таке явище як популізм. Популізм як політичний феномен має досить широке трактування. Зокрема його визначають як політичну діяльність, спрямовану на завоювання популярності в масах за допомогою необґрунтованих обіцянок [1, с. 600]; як суспільні погляди і течії, які апелюють до широкого загалу і сповідують ідею прямої участі народу в управлінні; як низку тактичних прийомів політичної боротьби, пов'язаних з апеляцією до народних мас, спробами підлаштуватися до їх вимог; як синонім демагогії, прагнення завоювати політичний авторитет нездійсненими обіцянками [2, с. 610];